

Birinci Dünya Savaşı'na Girişimizin 99. Yıldönümü Münasebetiyle:

KÂZIM KARABEKİR'İ OKURKEN-II

 Yunus ZEYREK

10. Birinci Dünya Savaşı

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşı felâketinin yaralarını saramadan yeni bir savaşla karşı karşıya kalmıştı. Devletimizin sonunu getiren bu muharebelerde birçok cephede savaştık. Irak ve Filistin cephelerinde bozgun yaşamış olsak da askerimiz Çanakkale'de ve daha sonra Kafkasya, İran, Azerbaycan ve Dağıstan'da muzaffer durumdaydı. Doğrudan devletin kalbi olan başkente yönelmiş olan Çanakkale hücumlarında, emperyal güçleri kovmayı başarmıştık. Ama sonu önceden belirlenmiş olduğu için mağlûp masasına oturtularak Mondros Mütarekesi'ni imzaladık! Şu var ki İngilizler bu mütarekenin de maddelerine uymadılar ve zalimce işler yaptılar!

"Bu savaşa girmeli miydik?" sorusu hâlâ tartışılmakta hatta bazıları kesin cevabı da vermektedir: "Bu savaşa girmemeliydik!"

Ancak bir de şöyle sorulabilir: "Bu savaşa girmeyebilir miydik?"

Genel kanaat odur ki, asla böyle bir şansımız yoktu. Karabekir de maalesef bazı ifadeleriyle tezat teşkil etse de şu hakikati yazmaktan kendini alamamıştır: "İngilizler Osmanlı camiasındaki ırkları bilhassa Arapları Türklere karşı soğutmak hatta onlara düşman yapmak için uğraşıyorlardı. Filistin'de bir Yahudi devleti, Musul taraflarında bir Nasturî devleti vücuda getirmek istiyorlardı. Manda altında Arap ve Ermeni devletleri de itilâfçıların ortak düşüncesiydi. Bunlar gerçekleşirse Osmanlı Devleti'nin artık hilâfet ve Turancılık davaları tamamıyla suya düşecekti. **Bütün bu hazırlıklar Osmanlı Devleti'nin bir cihan harbine karışmaması hâlinde bile tahakkuk ettirecek esaslara bağlanmış görünüyordu.**"¹

Karabekir, harbin eşiğindeyken Avrupa gazetelerinde çıkan haberleri yorumlayan **İkdam** gazetesindeki bir yorumdan şu cümleyi de nakletmektedir: "İtilâf devletleri Avrupa'da işlerini

yoluna koyunca bizi paylaşmaya koşacaklarını biz de biliyorduk."²

Sarıkamış cephesinde Ruslara esir düşen subaylardan biri diyor ki, "İngiliz ve Fransızlar, İstanbul'u Ruslara verme sözü vermişlerdi. Bunun için bizi ittifaklarına almıyor, isteklerimizi kabul etmiyorlardı. **Açıkça anlaşılıyordu ki harbe girmesek bile İstanbul elden gidecek, ülkemiz parçalanacaktı.**"³ Aynı şahıs, şu durumu da tespit ediyor: "Balkan Harbi'nde ordunun teşehizatı, askerinin elbisesi mükemmeldi; yenildik."⁴

XIX. yüzyıl başlarından itibaren (meselâ görebildiğimiz kadarıyla 1892 yılı) resmî Rus raporlarında İstanbul'un adı Çargrad'dı, yani Çarın şehri!⁵ Karabekir bunu bilmiyor muydu? Yahut şöyle de sorulabilir: Rusların bu tarihî emelini bugün kaç kişi biliyor! Bunları Prof. Kurat da yazmaktadır.

² Karabekir, age. s. 405.

³ Tuğgeneral Ziya Yergök, *Sarıkamış'tan Esarete*, Haz. S. Önal, İstanbul, 2005, s. 22-23.

⁴ Yergök, age. s. 33.

⁵ AKT1, I, Tiflis, 1866.

¹ Karabekir, *Cihan Harbi'ne Nasıl Girdik?* s. 40-42.

Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Karabekir, *Genelkurmay İstihbarat Şubesi Başkanı* olarak görev yapmaktaydı. O sırada Erkân-ı Harbiye Reisi olan Alman Generali Bronsart von Schellendorf'un yerine bir Türk subayının atanmasını teklif eder.⁶ Harbiye Nâzırı Enver Paşa bu teklifi kabul eder, "O hâlde Erkân-ı Harbiye Reisliğine seni veya İsmet'i getireyim. İkinizden başka münasip kim var?" cevabını verir. Nedense Karabekir bu görevi kabul etmez!⁷

Karabekir, ağır yaralandığı haberi gelen Irak Cephesi Komutanı Süleyman Askerî Bey'in yerine tayin edilmek üzere kıta görevine gönderilir. Fakat o, kıta hizmetine çıkarılmasından çok alınmıştır! Galiba onun Enver Paşa'ya kini o zaman başlamıştır. Ancak Süleyman Askerî iyileşecek, görevine dönecek; Karabekir de İstanbul'a çağrılacak ve Gelibolu cephesine gönderilecektir.

Bronsart Paşa olarak anılan Schellendorf, bir raporunda Enver Paşa hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: "Enver Paşa'nın Türklerden ve Almanlardan birçok muhalifi vardı ve onu düşürmeye çalışıyorlardı. Fakat bahis konusu olan hiçbir, hiçbir şekilde onun yerine lâıyk değildi. Türkiye'de onun gibi çalışkan, gayretli ve teşkilâtçı olan başka hiçbir kimse yoktu."⁸

11. Mütareke sonrası

Birinci Dünya Savaşı sona ermiş, güney cephelerinde yenilmiş olsak da Çanakkale'de büyük bir zafer kazanmış olmamıza rağmen Mondros Mütarekesi'yle imparatorluğun dosyası kapatılmıştı. İngiliz emperyalizmine karşı savaşan kadronun önde gelenlerinin yurt dışına çıkmasıyla yeni bir devir açıldı.

Artık Mütareke öncesi ve Mütareke sonrası olmak üzere yeni bir tarih yazılıyordu.

⁶ Bronsart von Schellendorf (1864-1950), 1921 yılında Talât Paşa'nın Berlin'de bir Ermeni terörist tarafından şehit edilmesinden sonra kaleme aldığı *Talât Paşa İçin Şahitlik* başlıklı yazısıyla bir vefa örneği göstermiştir.

⁷ Karabekir, *Cihan Harbi'ne Nasıl Girdik?* s. 277-278.

⁸ Cemal Kutay, *Bronsart Paşa'nın Gizli Raporu*, Sisli Tarihimiz, s. 188.

Mütareke şartları, İttihat ve Terakki'nin ilk üçlüsü olan Enver, Talât ve Cemal paşalarla onların maiyetindeki kişilerin yurt dışına çıkmalarını zorlamıştı. Diğer mensupları da İngilizlerin emriyle toplatılarak Bekirağa Bölüğü'ne tıkmış, 66'sı Malta'ya götürülmüştü. Üslûbuna bakılırsa Karabekir bu olup bitenleri adeta zevkle takip etmektedir. Enver Paşa'nın da adını anarak, "Senelerce sorgusuz bir âmir olarak şahane yaşamışlar, hüküm sürmüşlerdi." demektedir.⁹

Birisi, kendine ait olan "vicdan titremesi" sözüyle Karabekir'e sorsa ki, Enver Paşa'nın şahane yaşadığını söylerken vicdanınız titremiyor mu?

Bir İngiliz karikatürü-1791: "Çılgın Kadının Zaptedilmesi" Don Kişot olarak II. Katerina'nın karşısına çıkan Britanya Başbakanı William Pitt; atın üzerinde Pitt'le birlikte Polonya ve Avusturya kralları görülmektedir. Osmanlı Sultanı ise atın arkasında saklanmıştır.

Mütareke'den sonra İngiliz namlusunun gölgesinde kurulan *Hürriyet ve İtilâf* hükümetinin ne olduğunu herkes biliyor. Fakat nasıl oluyor da bu hükümet Kâzım Karabekir'i tutuyor? Niçin onun her talebini yerine getiriyor? Kendisi de, "Hükümetin en sadık ve saygılı bir adamı olduğuna kesinlikle kuşku duyulmayan bendeniz" diyebiliyor?¹⁰ Hâlbuki önceleri bu hükümetin kara listesinde yer almıştı. Karabekir ve diğerleri nedense Malta'ya sürülmüyor!¹¹

Mütareke öncesinin ünlü kumandanları bir bir tutuklanıp Malta'ya sürüldüler. Irak'taki 6. Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa, ordusunun yenilmemiş bir ordu olduğunu söyleyerek teslim olmak istemiyor! Güneydoğu'da bölge ahalisini

⁹ Karabekir, *İstiklâl Harbimizde İttihat Terakki ve Enver Paşa-I*, s. 16.

¹⁰ Kırzıoğlu, *Kâzım Karabekir*, s. 195.

¹¹ Bilâl N. Şimşir, *Malta Sürgünleri*, İstanbul, 1976, 211.

teşkilâtlandırarak İngilizlerin Ermeni plânını bozuyor. Bunun cezası, savaş suçlusunu olarak Malta'ya ilk sürülen kişi olmaktır! Aynı şekilde Kafkas Cephesindeki muzaffer IX. Ordunun Kumandanı Yakup Şevki Paşa da Malta yolcusudur. Zira o da Mütareke rezaletine boyun eğmeyerek ordusunu, silâhlarını ve mühimmatını teslim etmemiştir. Hatta İngilizlerle varılan anlaşmaya göre Mütareke'den sonra başlayacak çekilme, 30 Aralık'ta sona ermiş olacaktı. Yakup Şevki Paşa bu süreyi iki ay geciktirmeyi başarmış; Gürcü ve Ermenilere yem olmaması için bu süre zarfında bölgenin yerli ahalisini teşkilâtlandırmış hatta silâh vermiştir. Kars Millî Şûra Hükûmeti de bu çabanın sonucudur. İşte asıl Kurtuluş Savaşı böyle başladı.¹²

Dokuzuncu Ordu lağvedilerek, kumandanı Malta'ya sürülünce bu ordunun birlikleri XV. Kolordu şeklinde yeniden düzenlendi ve komutanlığına da Kâzım Karabekir gönderildi. Kurtuluş Savaşı başlarında Türkiye'nin ordu denilebilecek tek askerî gücü buydu. Bu orduyu milletimize kazandıran da Enver Paşa ile Yakup Şevki Paşa'ydı.¹³

Kafkas cephemizle ilgili en ciddî kaynaklardan birine imza atan Akdes Nimet Kurat, 754 sayfalık eserinde Kâzım Karabekir ismini sadece bir yerde ve sadece bu kolorduya atandığını belirterek anıyor! Kurat bu hususta şunları yazıyor: "Enver Paşa Almanların mağlûp olacağını anlayınca galip devletlere karşı Doğu Anadolu'da bir mukavemet merkezi teşkil etmeyi düşündü. IX. Ordu birliklerinden meydana getirdiği XV. Kolordu'yu kurdurdu. İşte Millî Mücadele'nin yegâne silâhlı gücü buydu."¹⁴

Karabekir, 6 Aralık 1918'de Sultan Vahideddin'in huzuruna kabul ediliyor, onun takdir ve iltifatına mazhar oluyor; Padişahın fahri yaveri Mustafa Kemal'le görüşüyor ve kendi talebi üzerine silâhları elinde yegâne ordumuz

olan Erzurum'daki XV. Kolordu Kumandanlığına tayin ediliyor. O artık Samsun'dan Erzincan'a, Van'a kadar olan bütün doğu bölgesinin hâkimi ve Şark Cephesi Kumandanı olacaktır!¹⁵

İmparator Atlımı! Rusya İmparatoriçesi II.Katerina'nın İstanbul'u işgal etmek ve Bizans'ı yeniden kurmak hayalini işleyen bir Fransız karikatürü-1792.

Yeni devir üç kişinin birlikte yola çıkmasıyla başlıyor: Mustafa Kemal, Ali Fuat ve Kâzım Karabekir.¹⁶ Bunların istemediği, uygun görmediği kimse Anadolu'ya geçemiyordu!

Giriş kapıları olan İnebolu ve Trabzon, çok sıkı denetim altındaydı. Bilhassa Ankara'nın İstanbul kapısı olan İnebolu'dan niceleri geri sepetlenmiştir. Asker, yazar, hatta şehzade... Ali Fuat Paşa'nın akrabası olan Nazım Hikmet kolay geçmiş fakat Faruk Nafiz'inki o kadar kolay olmamıştır! Bu iki şair, aslında dört arkadaş olarak 1921 Ocak'ında İnebolu'ya gelmiş, burada iki hafta beklemişler. Ankara'dan gelen haberde, Nazım'a evet, Faruk Nafiz'e "seciyesiz" denilerek hayır cevabı verilmiştir. Hatta Halide Edip ve eşi tarafından Nazım'a zarf içinde para gönderilmesi bile sağlanmıştır! Ankara'ya gelen Nazım'a, Bolu'da öğretmenlik verilmişse de o birkaç ay sonra savuşmuş, Batum üzerinden Moskova'ya gitmiştir.¹⁷

12 Şimşir, age. s. 24-27; Akdes Nimet Kurat, Türkiye ve Rusya, s. 586-587.

13 Şimşir, age. s. 27.

14 Akdes Nimet Kurat, Türkiye ve Rusya, s. 572-573.

15 Kırzioğlu, Kâzım Karabekir, s. 22-23.

16 (Feridun) Kandemir, Siyasi Dargınlıklar, İstanbul, 1955, s. 3.

17 Vâlâ Nureddin, Bu Dünyadan Nazım Geçti, İstanbul, 1995, s. 65.

Mustafa Kemal'in, "Gözüm Sakarya'da, Dumlupınar'da, kulağım İnebolu'da!" sözü, her ne kadar akla buradan gelecek yardımları getiriyorsa da, aynı şekilde buradan Anadolu'ya geçmek isteyenleri de hatırlatmaktadır! Zira Ankara tedirgindir ve daima teyakkuzdadır.

Fakat zamanla bu paşaların da yolları ayrılacak hatta araya husumet girecektir. Bu ayrılığın ilki Garp Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa'nın cepheden alınıp Büyükelçi olarak Moskova'ya gönderilmesidir. Paşa bunun arkasında İngilizlerin olduğunu söylemektedir.¹⁸ Hâlbuki Karabekir'in kitaplarını karıştırırken Erzurum'daki *Albay Ravlinson* hikâyelerinden başka İngilizlerle ilgili pek bir şey göremiyoruz!

Karabekir Erzurum'a gittiğinde, *Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*'yle kongre hazırlıklarına başlayarak Mustafa Kemal Paşa'yı davet etmek, Mütareke hükümlerini harfiyen uygulamak isteyen İngiliz temsilcisiyle uğraşmak ve Ermeni zulmünden kan ağlayan Kars'ın imdadına yetişmek gibi işler önündeydi. Fakat nedense bir de Erzurumlu milletvekilleri ve eşrafla uğraşmaya başladı! Kars'ta yolu beklenen ordumuz harekâta başlamış, Sarıkamış'ı işgal etmişken (29 Eylül 1920), Karabekir, harekâtı durdurmuş ve Erzurum'a dönmüştür. Zira Erzurum birçok dedikodularla kaynamaktadır. Erzurum mebusları Celâleddin Ârif, Süleyman Necati ve Hüseyin Avni Beyler Erzurum'dadır. Bir ay da onlarla sürtüşmüş, tekrar cepheye dönmüştür. Kars 30 Ekim'de Ermeni istilâsından kurtarılmıştır.¹⁹

Karabekir Erzurum'daki kaynaşma hakkında diyor ki, "*Hayat ve memleketlerini kurtardığım Elviye-i Selâse'ninkiler de dâhil olduğu hâlde Şark mebusları Meclis'te aleyhimde tahrik olundu hatta en sevdiğim fırka kumandanlarımdan Rüştü ve Halit Paşalarla bile mütemadiyen aleyhime işlendi. Hatta sulhten sonra dahi...*"²⁰

"En sevdiğim fırka kumandanlarım" dediği şahısların akıbetini aşağıda yazacağız!

18 Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 2000, s. 286-287.

19 Kandemir, *Siyasi Dargınlıklar*, s. 91.

20 Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, s. 769.

12. Enver Paşa sendromu

Her ictimâî hadise gibi harbe girişimiz dahi bir tek insan iradesinin eseri değil, birtakım girift âmillerin muhassasıdır.

Kâzım Karabekir

Karabekir, bir zamanlar çok övdüğü ve hatta kendisinin hayatını kurtardığını söylediği Enver Paşa'ya cephe almıştı. Bu konuda Ankara'dan daha sert bir tutum takınıyor hatta onun aleyhinde ifadeler kullanıyor. Bir insan hakkındaki kanaatler bu kadar siyah beyaz ölçüsünde nasıl değişebilir?

Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti-Temsil Heyeti Reisi Mustafa Kemal Paşa.

Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyetinin organize ettiği kongrelerle Anadolu'da millî mücadeleye başlarken Enver Paşa da Anadolu'ya gelmeyi ve bir fert olarak çalışmayı arzu ettiğini

bildiriyordu.²¹ Zaten Anadolu sathında millî mücadelenin mayası onun tarafından çalınmıştı! 1919 Ocak'ında Ardahan Kongreleri ile aynı senenin Kasım'ında vücuda getirilen Kars Millî İslâm Şûrası da bu cümledendir...

Fakat devir ve insanlar değişmişti. Yeni görevlendirilmiş komutanlar onun Türkiye'ye gelmesini istemiyorlardı. Hatta bir *cadı avı* başlatılmıştı; nerede "Enverci" varsa avlanıyordu. Enver Paşa'nın Türkiye'ye girmesine set çeken bir numaralı şahıs da Karabekir'dir. Her ne kadar Ankara'nın fikri de bu yönde olsa da, fiiliyatta bütün mücadeleyi kendisinin yaptığını itiraf ediyor.²²

Bir zamanlar onun hayatını kurtaran Enver Paşa için diyor ki, "*Divan-ı Harb'in elîm kararını imha ederek beni bugün vatanın en buhranlı zamanında iş görmeye muvaffak etti. Bunun için hâlâ severim ve hürmetim vardır. Fakat bugün onun memleketimize gelmesi, dâhilî haricî felâketlere sebep olacaktır. Bunun için mani olmak vazifemdir.*"²³

Yani bir zamanlar o beni kurtarmıştı, şimdi elimden gelirse ben onu boğmalıyım!

Sanki memlekette her şey varmış da dört sene içinde Enver Paşa mahvetmiş! 5 Mayıs 1921'de Sarıkamış'tan Ankara'ya yazdığı yazıda Enver Paşa için, "*Memleketi parasız, fabrikasız, teşkilâtsiz, bütün kaynakları kurumuş bir hâlde bırakıp kaçan Enver'den hükûmetimiz hesap sormalı, manevî şahsiyeti bitirilmelidir.*" diyor ve aksi takdirde gelip kumandayı ele alacağına işaret ediyor.²⁴

Enver Paşa'nın "*manevî şahsiyetinin bitirilmesi*" için Sarıkamış felâketinin asıl sorumluları olan ve üçü de karargâhıyla esir düşen üç subaya hakaretimiz ifadelerle dolu kitaplar yazdırıldı. Bunların en seviyesiz olanı şüphesiz Kolordu Kurmay Başkanı Miralay Köprülülü Şerif Bey'in kitabıdır.²⁵

Karabekir, Enver Paşa'nın Batum sınırından girmesine karşı Kars, Ardahan ve Artvin kuman-

danlarına hitaben yazdığı yazıda, "*Sahillerimize veya kara hudutlarımız dâhiline Enver nâmına gelecek bilcümle şahıslar ve gerekse geldiği takdirde bizzat Enver'in tutuklanarak sıkı bir inzibat altında doğru Ankara'ya götürülmesi ve millet huzurunda hesap sorulması hükûmetimizin kararıdır.*" diyor.²⁶

Karabekir 12 Haziran 1921 tarihinde Mustafa Kemal ve Fevzi Paşa'ya yazdığı yazıda, "*Hülâsa-i mütalâam Enver'in bir an evvel ele geçirilmesidir.*" diyor ve ona bir tuzak kurulmasını teklif ediyor: "*Yazdığı mektuplarda bizzat Enver ve gerek temasta bulunanlarla taraftarları kendisinin Anadolu'ya gelmeyi ve bir fert olarak çalışmayı arzu ettiğini bildiriyorlar. Bundan istifade ve daha münasip vesileler ilâve ederek güvenilir bir kişinin Enver'e gönderilerek bu şekilde hükûmetimiz tarafından Anadolu'ya davet edilmesi, maksadın teminine hizmet eder kanaatindeyim.*"²⁷

Fevzi Paşa bu iş için Moskova Sefaretimizdeki Askerî Ataşe Saffet Bey'in görevlendirilmesini teklif ediyor. Mustafa Kemal, Enver Paşa'nın böyle bir daveti kabul etmeyeceği görüşündedir.²⁸

Karabekir, Mütareke'den sonra bu eski dostuna niçin düşman oldu? Niçin onun Millî Mücadele'ye katılma arzusuna Trabzon ve Kars'ta set çekti? Bu vefasızlığın anlaşılabilir bir sebebi var mı? Yıllarca kumandasında bulunduğu, miralay ve mirliva rütbelerini kendisinden aldığı, takdir ve güvenini kazandığı bir kumandanı vatan sınırları dışına atmanın ne gibi "*dâhili ve haricî*" sakıncaları olduğunu açıkça yazmıyor! Üstelik kendisini "*hâlâ severim ve hürmetim var*" dediği hâlde! O zaman insanın aklına İngilizler geliyor!

13. Muhittin Bey uyarıyor!

Yeni kadronun Enver Paşa konusundaki fikir ve uygulamalarının yanlış olduğunu söyleyerek onları ikaz edenler de var. Yeni hükûmetin *Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü*nü yapmış, sonra da Ankara'dan savuşarak Enver Paşa'nın yanına gitmiş olan Muhittin Bey'in mektubu

21 Karabekir, İstiklâl Harbimizde İttihat Terakki ve Enver Paşa-I, s. 243.

22 Karabekir, age. II, s. 81.

23 Karabekir, age. II, s. 328.

24 Karabekir, age-I, s. 161.

25 Köprülülü Şerif (İlden), *Sarıkamış*, İstanbul, 1921.

26 Karabekir, age-I, s. 239.

27 Karabekir, age-I, s. 243.

28 Karabekir, age-I, s. 244.

buna iyi bir örnektir. Karabekir bu mektup için “*Enver Paşa'nın lehinde ve Ankara'nın aleyhinde mufassal bir mektup*” değerlendirmesini yapıyor.

16 Ekim 1921'de Tiflis'ten Karabekir'e gönderdiği uzun mektupta Muhittin Bey (*Birgen, 1885-1951*) durumu değerlendiriyor ve şunları yazıyor: “*Enver Paşa meselesi Ankara'nın bir kör dövüşüdür. Bu sebeple Ankara'dan çıktım. Bugünkü Ankara, bütün bir senelik pek yakın bir müşahede neticesiyle biliyorum, âsap ve ahlâk çürütmeye mahsus bir cehennem hâlini almıştır. Enver'e bu tarz hücum pek doğru değildir. İnkılâp esnasında cür'etkâr Enver iyidir, kahramandır, çünkü muvaffak olmuştur (Buna Çanakkale'yi de ilâve edelim-YZ); Sarıkamış'ta cür'etkâr Enver menfurdur, çünkü mağlûp olmuştur. Cür'etkâr olmasaydı, bizim memleket şimdiye kadar hükûmetsiz kalırdı. Enver'e karşı mücadelenizde izzetinefis, haysiyet ve namus taşıyan insanları pek derin yerlerinden yaralayacak bir lisan kullanmamalı.*”²⁹

Muhittin Bey'in mektubundaki şu cümle bilhassa bugün de çok anlamlıdır: “*Hayır Paşam! Garp ile anlaşmak imkânı yoktur! Böyle bir imkâna ihtimal vermek tarihi okumamak ve şu 13 seneyi yaşamamak demektir.*”

Karabekir'in, bu dostça ikazları dinlediği söylenemez. Ne gariptir ki yıllar sonra kendisi de bazı acılar yaşayacak ve kitaplarını yazarken Muhittin Bey'in, “*Ankara, âsap ve ahlâk çürütmeye mahsus bir cehennem hâlini almıştır.*” sözünü benimseyecektir. Çünkü Ankara ile arası açılmıştır: “*Yazık ki son zaferden sonra, 1922'de Bursa'ya geldiğim zaman Fevzi ve İsmet paşaların Mustafa Kemal Paşa'yı diktatör yapmaya karar verdiklerini gördüm.*”³⁰

İstanbul Hükûmeti'nin Harbiye Nâzırı olan Fevzi Paşa, Sivas Kongresi günlerinde Mustafa Kemal'i tutuklayıp İstanbul'a götürmek üzere buraya kadar gelmişti. Karabekir'in çabasıyla vazgeçmiş, geri gitmişti. Onun Millî Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçişi de Ali Fuat Paşa'nın gayretinin sonucudur. Zira Geyve'de Ali Fuat Paşa karargâhına gelen Fevzi Paşa için Ankara, “*Geldiği yere iade ediniz!*”

29 Karabekir, age-I, s. 278, 283, 297.

30 Karabekir, age-I, s. 301.

emrini vermiştir.³¹

14. Acara, Ahıska ve Karabekir

1918 yılında Brest-Litovsk ve Batum konferanslarında Enver Paşa'nın Ahıska ve Batum hassasiyetini, onun kadar olmasa da 1921 şartlarında Ankara hükûmetinde de görmekteyiz. Nitekim Gürcistan'ın Ankara Sefiri Mıdivani, 6 Temmuz 1921 tarihli raporunda, “*Acara, Ahıska ve Ahılkeleksiz Gürcistan; işte Ankara hükûmetinin gizli emeli.*” demektedir.³²

Fakat ne hikmetse Karabekir bu bölgeye mesafeli bakmaktadır. Onun Ruslara karşı çekingenlik hatta korkusuna daha önce işaret etmiştik. Yine kendisinden takip edelim: “*9 Mart'ta gelen pek acele bir emirde, Batum Ahıska ve Ahılkelek'in serian, mümkünse bu akşama kadar işgalini emrediyor. Ahıska'ya yakın Posof-Caksu'daki süvari bölüğümüz, derhal oradaki yerli milisleri takviye ederek şehri işgal etti ve şehir zapturapt altına alındı. Aynı gün akşamı Kızılordu da Ahıska'ya geliyor ve taraflar dostça selâmlaşıyor. Yerli Ermeniler, Kızılordu'yu sevinçle karşılamış ve 'Kahrolsun Kemalistler!' diye bağırılmışlar. İslâm ahaliyle müsademe olmuş. İki taraftan da ölü ve yaralılar var. 11 Mart akşamı da Batum işgal edildi. 12/13 Mart gecesi hükûmetin verdiği karar işgal olunan Ahıska, Ahılkelek ve Batum mıntıklarında Ankara hükûmeti nâmına hükûmet işlerini yapacak memurlar tayin edildi.*”³³

Karabekir, Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı 27 Mart 1921 tarihli mütalaâda diyor ki: “*Ruslarla dost ve müttefik bulunmalıyız. Rusya ne şekle girerse girsin, Bakü'süz olmaz; Bakü de Batum'suz olmaz! Bu iki limanı birbirine bağlayan demiryolu hattının teminine muktezi arazi de 4.12.1336'da arz ettiğim ve hükûmetimizin dahi 12/12'de kabul ve Moskova hey'etine tebliğ ve bugün de ahitname ile Ruslarla takarrür eden huduttur. Bu hududun şimalinden artık Ruslar kuşulanmamalıdır. Bunun için en evvel Bakü ve Tiflis vesairedeki mümessillerimiz aksi inkılâp komitelerinin yatağı olmamalıdır.*”³⁴

Karabekir'in sözlerini tefsire gerek var mı?

31 Ali Fuat Cebesoy, age. s. 409-411.

32 Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, s. 975.

33 Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, s. 726-27.

34 Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, s. 940.

Zira o açıkça diyor ki, Bakü ile Batum arasında petrol boru hattı ve demiryolu yapmış olan Ruslar, bu hatların geçtiği araziye yani Batum'u bize vermezler. Bu hususları aylar önce size de söylemiştim. Hatta Moskova'ya giden hey'ete de ona göre talimat vermiştik! Moskova Antlaşması'nda kararlaştırılan sınır da budur. Artık bunu kabul etmeli ve Rusları kuşkulandıracak hareketlerden sakınmalıyız, diyor. Batum'u vermeye peşinen razı olmak, Misak-ı Millî'nin bir burcunu düşürmek değil miydi? Peki, Ahıska konusundaki kayıtsızlığın sebebi ne olabilir? Onu yazmıyor!

Görülüyor ki Karabekir Ahıska ve Batum işlerinde gönülsüzdür. Ankara'dan gelen buraların işgal edilmesiyle ilgili emirler onun asabını bozmaktadır.

Burada Karabekir'in açmazı şudur: O günlerde Moskova'da bir antlaşmanın müzakereeleri yapılmaktadır, belki de sona ermiştir. Bu antlaşmanın sınır çizgileri de Türk hey'etine kendisi tarafından telkin edilmiştir. Onun kafasında Acara ve Ahıska yoktur. Şimdi yukarıdan gelen emri uygulamak zorunda kalıyor ve buraları işgal ettiriyor! Dolayısıyla bu işgallerin göstermelik olduğu açıktır.

Bilindiği gibi Sovyet Rusya ile yapılan 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması, Ankara Hükûmeti'nin doğuda savaş hâline son vermiş ve bugünkü sınırı çizmiştir. Bu antlaşmada Türk delegesi olan **Dr. Rıza Nur** (1879-1942), antlaşmanın imzalanmasından sonra Moskova'dan Tiflis'e gelmiş, burada **Acaralı Sancakbeyzade Mehmet Bey** ve **Ahıskalı Ömer Faik Bey'le görüşmüş; Şark Cephesi Kumandanı Kâzım Karabekir'e iki rapor göndermiştir. Bu raporları kendi kitabına alan Karabekir, Rıza Nur'un Acara ve Ahıska ile ilgili tavsiyelerine kulak vermemiş hatta onlara olumsuz notlar ekleyerek Ankara'ya iletmiştir.**

Dr. Rıza Nur, bu raporlarda, aynı senenin sonbaharında Moskova Antlaşması'nın Kars'ta yapılacak müzakereleri için Karabekir'e bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. Rus, Gürcü, Ermeni, Azerî ve Türk delegelerinin katılacağı bu konferansta, Acara ve Ahıska ile ilgili yeni kararlara vesile olabilecek hususlara işaret etmektedir. Fakat Karabekir bu tavsiyeleri ciddiye bile almamıştır!

Dr. Rıza Nur, 25 Mayıs 1337 (1921) tarihli raporunda özetle şunları söylemektedir: “*Gürcü Refkom (İnkılâp Komitesi) üyesi olan (Ahıskalı) Ömer Faik o civara vali gibi tayin edilmiştir. Bu zat, pek dirayetli, malûmatlı, mühim bir adamdır. Namuslu, gayretli bir zattır. Bu zat, Ahıska'yı da Acara ile beraber bir muhtariyet hâline koymaya gayret ediyor. Buna Sancakbeyzade Mehmet Bey de gayret etti. Önceleri Gürcülere ve Ruslara kabul ettirmişlerdi. Sonra caydılar. Gürcüler, Acara muhtariyetini de vermek istemiyorlar. Bu bâbda ahaliye türlü müşkilât çıkarıyorlar. Herhalde devletimizin nihayet diplomasi müdahalesi icap edecektir. Fakat bu hakkı kazanmak için muahedenâmenin Kars'ta teatisi icap eder. Bu işi pek çabuk yapmalı. Ahali ve Sancakbeyzade Mehmet Bey'le görüştüm. Acara'nın yetişmiş adamları yok. Mehmet Bey tarafında varsa da onlara da ahalinin itimadı yok. Onlara lâzım gelen şeyleri söyledim. Mehmet Bey tamamıyla bizimdir. Aramızda hiçbir ihtilâf kalmamıştır. Bu adam çok dindar, mert ve namuslu bir adamdır. Vaktiyle yanlış bir fikre sapmıştı. Bundan İttihatçılara olan buğz ve düşmanlığının da tesiri çoktu. Eski fikrinden dönmüştür. Acara ahali Gürcü himayesini kabul etmiyor. Türkiye'yi, olmazsa Rusya'yı istiyor. Burada resmî lisanın Türkçe olmasını hepsi kabul ediyor ve uğraşacaklar. Kendilerini Müslüman Gürcü değil, Acaralı Müslüman ve Türk olduklarını söyleyecek ve yazacaklar. Ahıska ahali, bizi satılmış, gâvur olmuş diye itham edeceklerdir.*”³⁵

Kâzım Karabekir, Rıza Nur'un bu iki adamla ilgili görüşlerine katılmıyor, “*Bu işler bizim için tehlikelidir. Bu iki adam da Bolşeviklerle iş birliği yaptıklarına dair haber alınmıştır; itimada şâyan değildirler.*” diyor.³⁶ Hatırlatalım: O zamanlar Karabekir ve nicelerinde Bolşeviklik vardı ki ayrı bir bahistir. Kaldı ki Bolşeviklikle itham ettiği bu iki zat da 1937 yılında “güvenilmez ve Türk ajanı” ithamıyla Stalin tarafından kurşuna dizilmiştir.

(Devamı var.)

³⁵ Karabekir, İstiklâl Harbimiz, s. 966.

³⁶ Karabekir, age. S. 968.